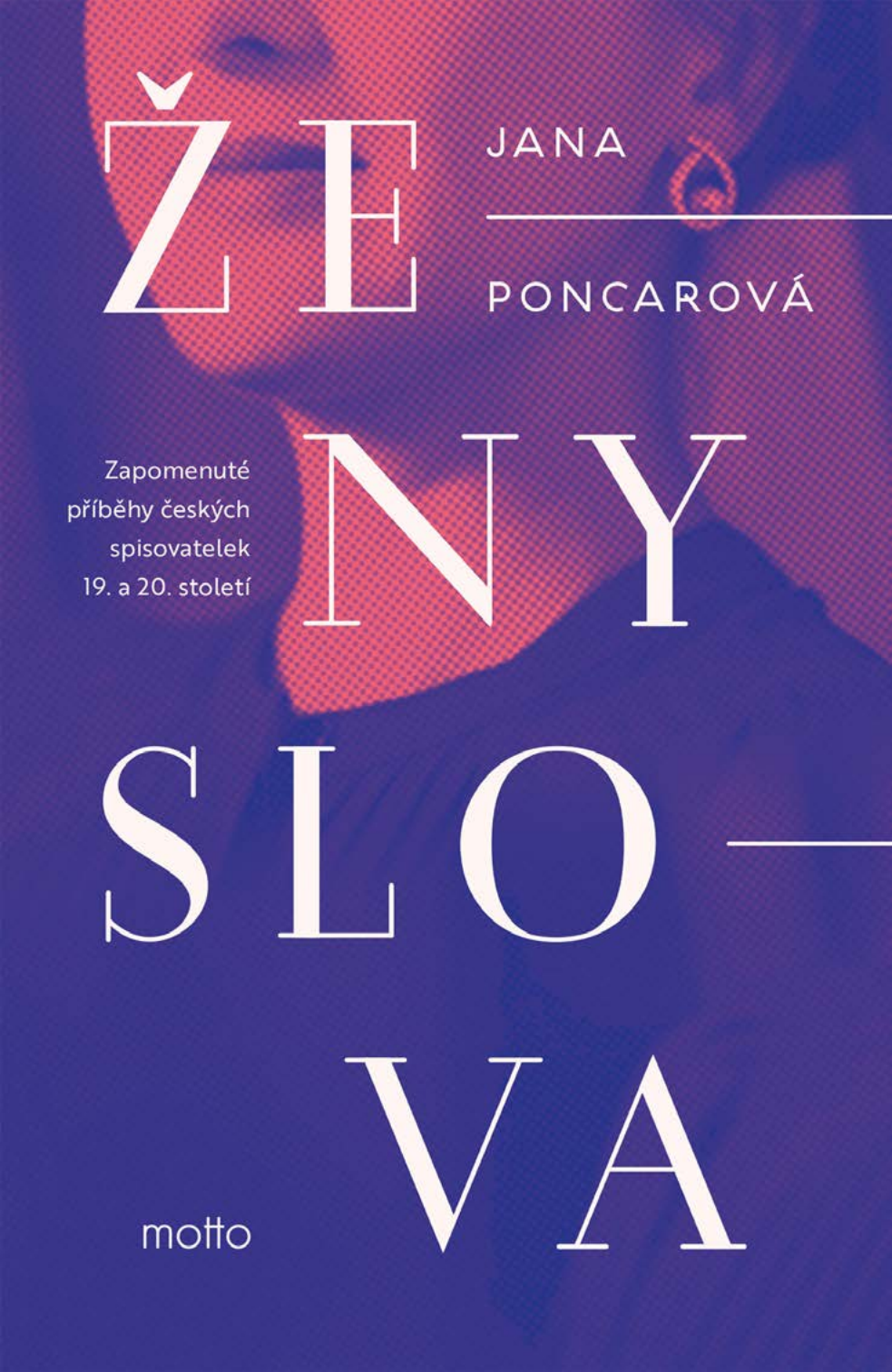

ŽE

JANA

PONCAROVÁ

Zapomenuté
příběhy českých
spisovatelek
19. a 20. století

NY

SLO

VA

motto

Ženy slova

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.motto.cz
www.albatrosmedia.cz

motto

Jana Poncarová

Ženy slova – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2026

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

ŽENY SLOVA

JANA

PONCAROVÁ

Zapomenuté
příběhy českých
spisovatelek
19. a 20. století

motto

ZE —

NY

SL —

VA

Kniha vznikla s podporou
Nadace Český literární fond.

© Jana Poncarová, 2026
Illustrations © Jana Bačová Kroftová, 2026

ISBN v tištěné verzi 978-80-267-6075-7
ISBN e-knihy 978-80-267-6091-7 (1. zveřejnění, 2026) (epub)
ISBN e-knihy 978-80-267-6092-4 (1. zveřejnění, 2026) (mobi)
ISBN e-knihy 978-80-267-6076-4 (1. zveřejnění, 2026) (ePDF)

PŘEDMLUVA

Milé čtenářky, milí čtenáři,

otevíráte knihu příběhů pozapomenutých českých spisovatelek, které psaly ve druhé polovině devatenáctého a v první polovině dvacátého století.

Proč jsem se rozhodla takovou knihu napsat? Protože jsem ji sama chtěla číst a také proto, že jsem těmto „ženám slova“ chtěla vzdát hold.

Občas v duchu – a někdy i doopravdy – listuju svým starým, zežloutlým sešitem literatury, kterou jsem milovala ze všech školních předmětů nejvíc. Číst knihy a potom o nich mluvit? To pro mě byla zábava. Pochopitelně že šlo především o knihy mužů-spisovatelů. Poznámeček o ženách-spisovatelkách mám v sešitě poskrovnu: Božena Němcová, Karolina Světlá, Eliška Krásnohorská.

Žádné další ženy nepsaly? A ve dvacátém století, které na linkovaných listech mého sešitu zcela ovládli muži, ženy nepsaly vůbec? Například o Mileně Jesenské, statečné české literátce, překladatelce a novinářce, kterou popravili nacisté, padla při výuce zmínka jen v souvislosti s Kafkou. O Růženě Svobodové jsem si před pětadvaceti lety zase propiskou poznamenala, že byla milenkou F. X. Šaldy a něco prý „občas napsala“.

Až když jsem začala sama psát knihy, postupně jsem objevovala literární díla stvořená ženami. A žasla jsem,

o jaké skvosty nás školní osnovy připravily. V duchu těmto spisovatelkám děkuju, že měly odvalu odložit pomyslnou nebo i skutečnou vařečku, postavit se společenskému dik-tátu, chopit se pera a slovy Virginie Woolf „osvobodit ob-sah svých hlav“. Ta úleva, že to dokázaly! To povzbuzení pro nás, pro současné spisovatelky (a ženy vůbec).

Vždyť taková Popelka Biliánová svá nejslavnější díla napsala v největší životní krizi, když její manžel spáchal sebevraždu a ona zůstala sama se třemi dětmi a musela je uživit. Vydělávala si literaturou a dětem dopřála vysoko-školské vzdělání. Vlasta Javořická, komunisty vysmívaná jako autorka „prvorepublikového braku“, psala, i když se její knihy dostaly na seznam zakázané literatury a nakla-datelé je odmítali vydávat. Anna Lauermannová, známá pod pseudonymem F. Téver, dokázala odejít od psychopa-tického manžela, vybudovat vlastní literární salon, psát a cestovat v době, kdy ženy měly plnit pouze roli manžel-ky a matky.

Zcela jistě se budete ptát, jak jsem spisovatelky do kni-hy vybírala. Nehledejte za tím žádný vědecký klíč. Psala jsem o spisovatelkách, jejichž dílo mám ráda. Můžete tak číst o **Felixi Hájovi** – Marii Wagnerové a **Amálii Kutinové**, jejichž knihy jsem milovala v dětství. O **Felixi Téverovi** – Anně Lauermannové, která mě oslovila svou odvahou a schopností jít si za svým snem. O **Růženě Svobodové**, která mě zasáhla svými povídkami a bylo mi upřímně jed-no, že měla manžela a chodila se Šaldou. O **Vlastě Javo-řické**, která literárně není můj šálek čaje, ale občas si od ní něco přečtu a obrovsky si vážím její občanské statečnosti.

O **Marii Majerové**, kterou jsem odmítala (a nadále odmítám její poúnorovou prореžimní tvorbu), ale její povídky z dvacátých a třicátých let jsou moc dobré. O **Olze Barényi**, kterou miluju coby spisovatelku, ale nesouzním s jejími politickými názory. A nakonec o **Popelce Biliánové**, na níž mě jako první zaujalo jméno a potom jsem žasla nad její houževnatostí a pílí.

Ještě jednu otázku vám musím zodpovědět: Jaký byl můj tvůrčí proces? Olga Barényi říká, že čtenář nesmí vědět, jak to autor dělá, protože pak se vytrácí kouzlo, takže vám neprozradím všechno. Můžu vám ale povědět, že od každé z autorek jsem přečetla dvě, tři stěžejní knihy, které jsem s velkým nadšením sháněla po antikvariátech a toužila nejlépe po prvním vydání. Potom jsem pátrala v Literárním archivu Památníku národního písemnictví, a protože mám malého syna a nemohla jsem jezdit do Prahy, požádala jsem vždy pracovnice archivu, zda by mi vybrané dokumenty naskenovaly. Doma jsem si je pak vytiskla a pročítala. Pracovnícím archivu proto patří velké poděkování. Zajímala jsem se i o to, co kdy kdo o spisovatelkách napsal, anebo co napsaly ony o sobě, pročítala jsem životopisy, články (současné i dobové) a samozřejmě jsem načítala i dochovanou osobní korespondenci. Také jsem se za spisovatelkami vydávala, navštěvovala jsem místa, kde bydlely, anebo jsem za nimi zašla na hřbitov.

Samotný text je pak mozaikou povídkových obrazů, které vycházejí z reálií, ale zároveň v nich dávám průchod své fantazii, a faktů, které doplňují klíčové okamžiky života spisovatelek a zasazují jejich příběh do dobového kontextu.

S každou ze spisovatelek jsem zažila intimní okamžiky, jiskření, chvilkové propojení – třeba když jsem stála u jejich hrobu, pročítala jejich dopisy nebo jsem jen zavřela oči a ocitla se s nimi v pokoji, kde usedaly k psacímu stolu. Ale to jsou právě ty magické chvíle a ty už si nechám pro sebe.

Přeji vám příjemné čtení, a pokud vás navnadím, abyste si některou z knih těchto skvělých spisovatelek přečetli, budu mít největší radost.

F. HÁJ
/
MARIE
WAGNEROVÁ

AUTORKA KÁJI MAŘÍKA
PSALA JAKO MUŽ,
ALE NENOSILA KALHOTY

Mráz namaloval na okna podivuhodná kvítka. Marie zvedne hlavu od kuchyňského stolu a z dálky si je prohlíží. Za pár okamžiků je překryje tma. Zmizí, a přesto tam budou. Příběh, který po chvilkách volna píše, také existuje, i když ho nikdo nevidí a ví o něm jen ona a pan farář, kterému s ostychem přináší číst zrovna dopsané útržky. Bude to co k čemu?

Uhladí sáček od mouky, ještě na něm zbývá kousek místa, které popíše dalšími větami. Školák Kája Mařík sní o Vánocích. Od Ježíška si přeje tahacího panáka a foukací harmoniku. Marie se těší s ním, ačkoli vánoční svátky, po dlouhé době konečně klidné a příjemné, nedávno prožila. Ještě cítí jejich vůni, tu vzácnou směs borového a smrkového jehličí, kadidla a vosku, odkapávajícího pozvolna z vysokých bílých svíček.

Píše dobrou hodinu, ozývají se záda. Protáhne se, přiloží polínko do kamen, na kterých velebnému pánovi ohřívá bramboračku vonící po sušených houbách. Myslí na les, jak bude zjara zase svěží, a promýšlí, co v něm Kája vyvede. Teď ale musí dopsat ty Vánoce a přichystat se na večerní mši. Jak že si to vymyslela dál? Trvá to jen mrknutí oka a je zpátky v příběhu. Ocítá se v hájovně spolu s tím roztomilým klukem, plodem její fantazie, a jeho maminkou. Stává se oběma postavami najednou, trochu víc Kájovou mamin-kou, a myslí přitom na Vildu. V neděli za ní přijede. Nemůže se syna dočkat.

Kája foukací harmoniku a tahacího panáka dostane, rozhodne se Marie a vezme do ruky tužku.

Než byl čas jít na půlnoční, nedal obojí z ruky. Když nenatahoval panáka, zkoušel harmoniku. Ale když řekl tatínek: „Je čas vyjít,“ vklouzl do kabátku a srdce mu zabouchalo. Co chtěl, dostal.

To by pro dnešek stačilo, usoudí Marie a vstane od stolu.

Taky se nemůžu dočkat svého syna. Cesta do Mníšku pod Brdy za Marií Wagnerovou je jedním z našich posledních výletů před porodem. Je 9. listopadu 2024 kolem půl čtvrté odpoledne, když mi můj manžel Milan zastaví před farou, kde Marie několik let žila a psala Školáka Káju Mařika i své další knihy. Vykřiknu radostí. I přes břicho (přesně za osmnáct dní porodím Patrika) vyběhnu ven. Nevím, co fotit dřív: jestli faru, nedaleký kostel nebo kaštiny, které se zbavují posledních velkých listů i lesknoucích se plodů. Potřebuju aspoň jeden do kapsy. K tomuhle zvyku mě inspiroval Hemingway, který nosíval kaštiny pro štěstí. Šustím nohama v lupení a po očku si prohlížím dva kluky, kteří jezdí po náměstíčku na kole, jestli mi všechny kaštiny nevysbírali. Milanovi se mě zželel a vyleze na svah u kostelíka, kam se už nevyškrábu. Zanedlouho mi podává tři kaštiny pro štěstí. Beru to jako svolení vyprávět Mariin příběh a začít jím sérii o spisovatelkách, které žily někde mezi Boženou Němcovou a současnou generací autorek.

„Tak jsem zase kousek napsala, velebný pane,“ řekne Marie, když farář František Raus spolkne poslední lžíci bramboračky. Nalila mu ji horkou. Venku přituhlo. Sníh křupe pod nohama a jiskří pod hvězdným nebem. Po ledových kvítkách na oknech fary není ani památky. Marie zatáhla závěsy. Chrání si soukromí a snad proto neujde pomluvám. Pozorují ji. A netuší, že ona je také pozoruje, že o nich píše, že se objeví v jejím vyprávění – s pozměněnými jmény, ale se zachovanými charaktery. Vykresluje je jemně, dětsky, ale nebere si servítky a popisuje, co vidí, co cítí, co sama zažila. Změní i jméno městečka obklopeného lesy, ve kterém se děj dětské knihy odehrává. Mníšek pod Brdy se promění v Lážov.

Umývá nádobí od večere, voda na rukou rychle chladne. Mechanicky utírá talíře a kastrolы, scénérie jejího života mizí, vstupuje opět do knihy. V šuplíku kuchyňského stolu si nastrádala papíry – jsou to různé pozvánky z loňského roku, rozřezané dopisní obálky, lístečky se vzkazy, mají tvar obdélníků i čtverců. Šetří, na sešit zatím nemá. Velebný pán mezitím pročítá, co napsala. Marie je k němu otočená zády, nevidí výraz v jeho tváři, když očima klouže po jejím písmu.

„Tak,“ řekne zrovna, když Marie ukládá poslední talíř do kredence, „půjdu přepisovat.“

„Myslíte si, že je to co k čemu?“ zeptá se Marie nejistě.

„Uvidíme. Mně se to líbí. Kája je pašák, zvědavý hoch, spravedlivý a někdy i uličnický.“

Kája mi byl dlouholetým společníkem. Nevím, kdy přesně se mi dostal do rukou první díl té dětské série. Tuším, že ho máma objednala z inzerátu v knihkupeckých listech. Nakonec se nám doma nashromáždily všechny díly vydané v roce 1990. Na bílé obálce, teď už zašlé a ohmatané, je ilustrace světlolasého klučiny v kraťasech a košili, jak jde do školy – soudě podle tabulky, na kterou se dřív psávalo křídou. Nad ním se sklání lesník, je celý v zeleném a oproti dětské postavičce působí jako obr. Všechny díly *Školáka Káji Maříka* jsem přečetla několikrát. Do knihy mě lákaly laskavé řádky a dobrodružství, která hlavní hrdinové – Kája Mařík a jeho kamarádka Zdenička – zažívali v lese.

Pamatuju se na jedno léto. Usínám ve svém pokojíku, za okny je tma, v té tmě se ztrácí louka, za ní potok a les. Bydlíme s rodiči ve Svojkovicích, na opačné straně Brd, než žije Kája Mařík. Autem to do Mníšku pod Brdy máme asi hodinu. Stejně mě tam máma s tátou nikdy nevezmou. Není čas nebo vůle anebo obojí.

„Připadá mi, jako bych se ocitla v nejmilovanější dětské knize,“ říkám Milanovi, když stojíme u mníšského zámku a pozorujeme západ slunce.

„Tobě fakt stačí málo,“ odpoví a vede mě pak zpátky ke kostelu. Kousek od něj je pekárna s cukrárnou, a tak se v ní zastavíme a koupíme si cappuccino a větrníky. Přemýšlím, jaké cukroví měl Kája rád. Nevím, jestli si pamatuju dobře, že v jedné kapitole ujídal větrové bonbony, anebo si to pletu s jinou dětskou knihou. Posílám zprávu mámě, jestli

mi připraví všechny díly *Školáka Káji Maříka*, které jsem si při stěhování z domova zapomněla přibalit. Chci si je znovu přečíst.

První knihu přelouskám, až se nám narodí syn, po kouskách při večerním kojení. Uklidňuje mě a hladí po duši, stejně jako v dětství. Současně se ale ozývá bolestivý osten v srdci – Marie Wagnerová si zvolila mužský pseudonym. Měla kniha úspěch, protože si mysleli, že ji napsal muž? Kdyby byla podepsaná ženou-autorkou, nevyčítali by jí přílišnou poetiku, přehnanou pobožnost, naivní romantismus a bůhvíco ještě? Zase si vzpomenu na Hemingwaye, jak ve *Sbohem armádo* píše: *Bože miláčku, když nejsem s tebou, já ani trochu nežiju*. Napsat tohle žena...

Marie Wagnerová pravděpodobně velmi dobře věděla, proč si volí mužský pseudonym. Ale mně tím zlomila srdce. Když jsem se dozvěděla, že F. Hájk, autor mé oblíbené dětské knihy, nebyl muž, ale žena, ranilo mě to. Znamená to, že ženy nemůžou psát dobré knihy? Nemůžu se stát spisovatelkou, protože jsem holka, pomyslela jsem si a začala před svým snem zavírat dveře. Až později jsem se dozvěděla, že si Marie zvolila mužský pseudonym po vzoru služebně starší spisovatelky Anny Lauermannové-Mikschové, která publikovala jako Felix Téver. Kromě stejné zvoleného křestního jména (F. jako Felix) autorky spojovala ještě jedna věc – nespokojené manželství.

Marii Wagnerové je sedmadvacet, když začíná první světová válka. Se svým manželem, učitelem Vilémem Wagnerem, žije na pražském Zlíchově a vychovávají sedmiletého syna Vildu. Když jejího muže povolají na frontu, přestěhuje se Marie za svým otcem Augustinem Černým a matkou Filipínou do rodného Mníšku pod Brdy. Mariin otec tady pracuje jako pan řídící v obecné škole. Do té jako žačka docházela i talentovaná a zbožná Marie, kterou od dětství vedli ke katolické víře. Po vzoru svého otce studovala na učitelku v Českých Budějovicích, pilně se zajímala o hudbu a zpěv, táhlo ji to také k divadlu. Po škole měla dvě možnosti: vdát se, anebo zůstat sama a učit. Rozhodla se pro první variantu.

Když se Vilém Wagner vrátí z války, je to i není důvod k radosti. Vytoužený mír a nadšení z první republiky přebijí válečná traumata. Muži přicházejí ze zákopů proměnění, anebo jen ještě víc zčernaly temné kouty jejich duší. Marie trpí, a ač je hluboce věřící, dovolí si od manžela odejít. Zůstává v Mníšku pod Brdy. V roce 1920, v jejích třiatřiceti letech, je manželství nejdříve rozvedeno od stolu i lože a o dva roky později je úplně rozloučeno. Marie je opět svobodná a může zase dýchat. Ještě to ale potrvá, než se nechá obejmout múzou a projeví, co v manželství potlačovala.

Marie je matkou samoživitelkou. Se synem žije u svých stárnoucích rodičů. V roce 1924 odchází Mariin otec do důchodu a musí opustit školní byt, aby ho uvolnil novému panu řídícímu. Co si neúplná rodina počne?

Záchrana přichází z nedaleké fary. Marii jako by se vracela všechna láska a oddanost, které nezištně vkládala do mnoha hodin strávených na kůru a za kostelními varhanami. Farář František Raus hledá hospodyní. Marii na faru přijme i s jejím synem, otcem a matkou, která ale záhy umírá. A maloměstem jdou klepy, že to není jen tak, aby takhle mladá žena a farář... Hrůza pomyslet.

Je to právě František Raus, který Marii pomůže zbavit se nánosů strachu, omezení, pochyb, únavy z předchozího života a usednout ke psaní. Mladá žena se proměňuje před očima, pookřeje, vede pěvecký sbor, pořádá besídky a hudební setkání, začíná tvořit svou nejslavnější knihu, podněcuje spolkový život na malém městě, což také znamená, že přímo nebo nepřímo čelí kritice, úšklebkům, pomluvám. Nezavdělá se všem, ale nepotlačuje, co jí osobně dělá radost.

Procházím zelené brdské háje. Zvolila si Marie svůj mužský pseudonym právě podle nich? Pěšinka vede lesem kolem deštěm nacucaných polštářků mechu. Přes borovicové a smrkové větve na mech sklouzávají podzimní sluneční paprsky. Jsem v jiné části Brd, než byla ta Mariina. Seběhnu na širší pěšinu lemovanou nafialovělým vřesem v největším rozpuku.

Myslím na Mariinu touhu žít a psát. A na potřebu psát jako muž, pod pseudonymem. Myslím i na ostatní autorky,

co si zvolily mužskou identitu, jako byla francouzská rebelka George Sand, která chodívala v pánském obleku a holínkách, nebo George Eliot, která utekla od plotny svého stárnoucího otce a dovolila si stát se spisovatelkou. Tenhle tah se ukázal jako strategický. S knihami uspěly, psaly jako muži, uživily se, neměly hlad, nezemřely v bídě jako Božena Němcová, která se se svými nakladateli dohadovala o každý zlatý navíc – protože proč platit ženě, kterou živí manžel a psaní má jako radost?

I Marie Wagnerová coby F. Háj uspěla a její série o Kájovi se stala bestsellerem. Nadále žila skromně, a co za knihy utržila, povětšinou rozdala potřebným. Ani tak neušla pomlouvám. Svému příteli, spisovateli F. X. Svobodovi, se v dopise už coby zavedená a známá autorka, respektive autor, svěřila: „I v pětáctýřiceti letech by mi byl odpuštěn nový kožich a snad i milenec, nikdy však, že píši.“

Skrýt se za mužský pseudonym znamenalo ochranu, možnost být svobodnější, psát uvolněněji. V tu chvíli se mi myšlenky stočí k mé oblíbené Eleně Ferrante, která píše velmi otevřeně o ženském údělu – pod pseudonymem, sice ženským, ale stále pseudonymem. Někdy nám jiné jméno dodá potřebnou odvahu a zbaví nás autocenzury.

Marie to se svým pseudonymem dotáhla až tak daleko, že svým čtenářům odepisovala jako F. Háj a měla i hlavičkový papír opatřený tímto jménem. Usmívám se, když si představuju, jak na ni zvoní pošták a přináší dárky od krajanů ze Spojených států, zabalené v pomačkaném papíru, znavené dlouhou zaoceánskou cestou. *Školák Kája Mařík* se uchýlil i za Atlantikem. Po druhé světové

válce (to už Marie nežila a autorská práva vlastnil její syn Vilém) chtěli knihu v Americe přeložit. Komunisté řekli ne a *Školák Kája Mařík* upadl coby příliš prvorepubliková literatura v nemilost. V Československu začal vycházet až po revoluci, a tak se v devadesátých letech dostal i do mých dětských rukou.

Mezi vařením pro velebného pána a psaním Marie čte. Má svou knihovničku ještě ze studentských let a v ní vyhradila čestné místo dílu Růženy Svobodové. Hýčká si hlavně útlu knížečku, sbírku Růženiných povídek v tmavých deskách, kterou v roce 1896 vytiskla Knihtiskárna Františka Šimáčka v Praze. Stydlivě sní o tom, že jednou bude v ruce držet svou knihu. Zatím ji těší, že se její psaní líbí velebnému pánovi. Z vděku mu vaří všechna jídla, která má rád – používá do nich zeleninu z farní zahrady, borůvky, maliny a ostružiny z lesa, voňavé houby, které nosí na faru děti a ona jim za ně dává bonbony nebo kornoutek sladkých rozinek a lískových oříšků.

„Máme vdolky,“ řekne farář, když v poledne vrznou dveře a on vchází ze své pracovny do kuchyně. Zastaví se u kamen a nadechne se vůně rozvařených borůvek. Polkne.

„Taky mám pro vás překvapení. Posadte se ke stolu, najíme se dneska společně,“ vyzve hospodyně.

Když si utrou prsty umaštěné od vdolků do utěrky – látkové ubrousky používají jen v neděli – položí před ni velebný pán notýsek. „Je váš. Celý ho popište.“

Marie listuje prázdnými stránkami, které čekají na příběh, a dojme se. Kdy dostala naposledy od někoho tak drahý dárek? Kolik těch listů je? A papír je silný, hebký, inkoust po něm bude dobře klouzat, bude se psát samo. Nepřizná to, ale třese se na večer, na svou hodinku u okna, kam budou ještě dlouho dopadat sluneční paprsky. Je léto a je vidět až do osmi. Bude psát, dokud šero neunaví oči.

„Pánbůh vám to zaplať, velebný pane, ale nevím, čím jsem si to zasloužila.“ Hlídá se, aby se nerozplakala.

„Snad vás tím nevydším,“ přejde velebný pán její rozpoložení, „ale poslal jsem přepsané stránky jednomu nakladateli. Chtějí vaši knihu o Kájovi Maříkovi vydat. Musíte ji co nejdřív dopsat.“

Marii se zastaví dech. Zrovna včera hladila ve své ložnici hřbet dětské knihy, ze které si čítávali s Vildou, když ještě vydržel sedět na klíně a poslouchat. Viděla jeho tvářičku napjatou dějem, slyšela jeho hlásek: „Maminko, čtete, musím vědět, jak to bude dál.“

„Marie?“ vytrhne ji velebný pán z toho podivného pocitu – zažívá údiv, obavy, radost, strach, rozechvění.

„Nemám slov,“ přizná se.

„A radost máte?“

„Mám. Ale co když se kniha nebude líbit? A zasloužím si to?“

„Kdybyste si vydání knihy nezasloužila, tak by ji nakladatel nechtěl vydat.“

„A o jaké jde nakladatelství?“ zeptá se Marie, vstane od stolu a nalije horkou vodu do lavoru. Umyje nádobí, musí zůstat nohama na zemi. Dokud knihu nebude držet v ruce,

nesmí se poddávat radosti. Už to zažila: nenaplněné očekávání znamená zklamání.

„O Občanskou tiskárnu v Brně.“

To nemůže být pravda. Tam vydávají krásné knihy. Jak asi bude vypadat obálka?

Drhne pánev, na které smažila vdolky.

„Jak knihu pojmenujete?“ zajímá se farář.

„Kája Mařík. Podle hlavního hrdiny. Ale velebný pane, já myslím, že by neměla vyjít pod mým jménem. Jsem žena. Ještě ke všemu rozvedená. Žiju na malém městě. Aby nebyla ostuda.“

„Zvolíte pseudonym? Proč nakonec ne,“ uvažuje kněz.
„Jak si budete říkat?“

„Felix Háj,“ vyhrkne Marie bez rozmýšlení. Felix podle svého vzoru Felixe Tévera. A Háj podle těch krásných zelených hájů, kam se chodí s Kájou procházet, kde ho vidí mizet mezi stromy a zase se vynořovat.

„Budiž,“ posvěť její rozhodnutí velebný pán. „A pište dnes,“ připomene jí, když odchází z kuchyně zpátky do své pracovny.

Marie si pečlivě umyje ruce mýdlem a ještě pečlivěji je osuší, nesmí svůj notýsek ušpinit běžným životem. Setře hadrem a potom i utěrkou kuchyňský stůl. Přinese si kalamář. Pak chvilí zírá na prázdnou stránku. Krásné bílé listy ji vyděsí. Nepsal o se jí nakonec lépe na pomačkané papírové sáčky od mouky a cukru? Ten čistý hebký list papíru nesnese ledajaká slova. Musí se soustředit. Letní slunce ji pošimrá na tváři. Do soumraku zbývají dvě hodiny. Měla by si pospíšet a nerozptylovat se zbytečnostmi. Kam se v příběhu

dostala včera? Aha. Kája chtěl na Svatou Horu. Tam přece nedávno sama byla. A školáka tam ve své fantazii zahlédla.

Na Svatou Horu se pojedje za čtrnáct dní, jak řekla maminka. Čtrnáct dní, to je dlouhá doba. Hlavně musí být hodný, aby na něho nikdo nehuboval. A pak může začít vyzvídat. Dnes ho maminka ani nemusela posílat po práci. Byl rychle hotov, a než šel do lesovny, ptal se: „Už nic nepotřebujete, maminko?“

„Potřebovala bych, ale to ty bys těžko dokázal. Podrýpnout pár brambor jánovek, víš, to jsou ty v prvních brázdách.“

„Maminko, to já dokážu jako nic!“ Chytil motyčku a košík a za pět minut byl u jejich políčka. Opatrně odhrabal suchou zem a raději potom přímo rukama vytahoval větší brambory. Maminka by mu dala, kdyby přinesl nějakou překopnutou.

Marie je s Kájou na poli. Cítí zapadající slunce na jeho klukovských pažích, chlad nově vydobytych brambor v dlaních, nadechuje se s ním voňavé půdy. Zapomene na odpovědnost, kterou na ni dýchl notýsek, a docela zapomene na brněnského nakladatele, který prý čeká na její rukopis.

„Jsi nesnesitelná!“ štěkne na ni manžel. „Co se s tebou stalo? Zkazilo tě maloměsto, tví přehnaně pobožní rodiče. Není s tebou k vydržení.“ Mrskne po ní talíř. Uhne. Střepy dopadnou na podlahu, kterou včera drhla. Wagner se

nezouvá. Někdy vleze v botách i do postele. Vilík utekl, když viděl tátovu zrudlou tvář. Pokaždé, když se k tomu schyluje, zčervená, jak ho omámí vztek. Vzápětí se rozkřičí, tříská do věcí, hází jimi, anebo smýkne rovnou Marií.

mlčí. Trpí sama. Trpí za něj. Válka ho změnila, vrátil se jako duševní mrzák. Nemůže za svou psychickou chorobu, ale ona nesnese, aby jeho vztek odnášel Vilík. Sebere syna a odejde k rodičům.

Probudí se zpocená. Spí ve své dívčí posteli. Vilík oddechuje v jejím náručí. Netuší nic o Mariině zlém snu. K manželovi se už nikdy nevrátí. Do rána to vydrží ve zpoceně košilce a hned své rozhodnutí oznámí rodičům, u nichž našla azyl za války a našla ho tu s Vildou i teď, když manžela popadl nejhorší z amoků. Vilíkovi rozšlapal hračky a Marii roztrhal dopis pro kamarádku. „Nebudeš si na mě stěžovat!“

„Rozvod?“ diví se matka. „To je vymoženost.“

„Raději ať zůstane u nás,“ rozhodne otec. „Nebo to špatně dopadne.“

„Co tomu řeknou lidi?“ namítá matka.

„Co by řekli? Nebude první ani poslední. Tady je její domov,“ nedá se otec. „Bude mi pomáhat. Může děti učit na klavír. Anebo vést pěvecký sbor. Stejně tady na to nikoho nemáme.“

Wagner se nevzdává. Přijede pro ně. Marie zůstává neoblomná. Vnitřně se třese, ale nedá nic najevo, ustojí manželův nářek, žadonění a posléze i výhrůžky.

Následující měsíce se ztratí v hutné mlze zoufalství. Samotná ženská. Odešla od manžela. Prý ji týral. A jak to dokáže? Je taková divná. Vždycky byla. A co bude s tím klukem? Kluk potřebuje tátu. Že prý chlastal. A kterej chlap se někdy nenapije? Že prý ho poznamenala válka. Na všechny z nás nějak dopadla. Měla si ho srovnat, to já se svému starému nedám...

Zaslechne leccos. Vytrvá. Nejdřív je rozvedou od stolu a lože, později jejich manželství rozloučí docela. Marie se osvobodí od úzkosti, nad hlavou zase vysvitne slunce. Nejdřív je jako mátoha, jako by se znovu učila žít, rozkoukávala se, poznávala květiny, stromy, mech. A při jedné z procházek potká rozradostněného Káju Maříka a ten jí vrátí chuť žít.

Marie Wagnerová je pro mě záhadou. V literatuře psané v minulém století ženami dokázala vytvořit bestseller, který se dočkal mnoha vydání a dotisků. Vydělávala peníze. Psala pod mužským pseudonymem, osvobozená od zátěže předsudků vůči ženám, které vyměnily vařečku za pero. Byla rozvedená, matka samoživitelka. Dovedla bych si ji představit rozevlátou, jak prochází ulicemi hlavního města, na sobě kalhoty, pánské boty a jednoduchý klobouk – podobně jako George Sand. Ale Marie Wagnerová nosila dlouhé sukně. Byla katolička a zbožnost je silným motivem i v jejích knihách. Na jedné z mála fotografií, které se dochovaly, je vyfocená se svým synem Vilémem. Mladá žena

s pečlivě učesanými tmavými vlasy a dámským kloboukem. Ruce – ten důležitý nástroj spisovatelek – schované v huňatém rukávníku. Ještě chvíli o ní budu přemýšlet.

Na další dochované fotografii Marie chybí. Černobílý snímek zachytil Mariinu zamračeného otce Augustina Černého, jeho manželku Filipínu, Mariinu sestru Annu a jejího manžela. Uprostřed dospělých členů rodiny stojí syn Vilém. Ani on se neusmívá. Do rodiny jako by se vklínila vážnost jdoucí ruku v ruce s katolickou vírou. I tak Marie vetkala do stránek Káji Mařka jemný dětský humor. Je dost možné, že se jí to povedlo proto, že když usedala ke stolu, přestávala být Marií Wagnerovou, ale stávala se mužem – Felixem Hájem. Psala osvobozená od tíže svého života.

Mníšským náměstíčkem prochází pošťák. Zdrží se u pekaře, k pozdní snídani si dopřeje žemli a bílou kávu. Potom to vezme rovnou na faru, kam nese dnešní nejtěžší zásilku. Zaklepe na otevřené okno, farářova hospodyně bývá touhle dobou v kuchyni.

„Teta, něco pro vás mám, pojďte si ven.“

„Že byste mi to podal oknem? Zadělavám na buchty,“ vykloní Marie upocenou hlavu. Od rána přikládá do kamen a v místnosti je dusno.

„Je to nějaký těžký,“ strká pošťák balíček do okna. „Asi knížky?“

Marii zatrne. „Asi,“ odpoví.

Těsto kyne. Marie se dívá na balíček. Zaváhá, ale pak nožem přetne režný provázek a ze silného hnědého papíru vymotá knihy. Dívá se na ně. Potom jednu vezme do náruče. Přitiskne ji na prsa. Voní k ní. Listuje v ní. Vytištěné řádky vypadají jinak než ty, které psala nejdřív na útržky pomuchlaného papíru a potom do notýsku.

Těsto překyne.

Narychlo peče buchty. Pekáč s nimi postaví na stůl hned vedle hromádky výtisků. *Školák Kája Mařík. F. Háj*, čte si název díla a jméno autora pořád dokola.

„Zrodil se nový spisovatel,“ řekne velebný pán, když si sedne za stůl. Nesáhne po buchtě, ale po knize.

Marie se rozpláče.

Kdy se asi na malém městě provalilo, že F. Háj, který napsal Káju Maříka, žije na faře a není to žádný chlap, ale rozvedená ženská, která nosí dlouhé tmavé sukně, šedivějí jí vlasy a vyvažuje panu faráři? Náměstí v Mníšku pod Brdy je svažité, uzavřené a tiché. Mozaika žlutých a hnědých listů šustí pod nohama. V kapse si hýčká tři kaštany. Jdeme k autu. Ještě jednou se ohlédnou na faru – a pak se rozhodnu.

Jdu k vysokým hnědým vratům zapasovaným do oblouku z šedého kamene. Slyším u nich šepot. „Ona se dočista zbláznila. Nejdřív se rozvede a pak začne psát. A kdo stojí o její psaní? Prý nějaký Kája Mařík. A to město,

o kterém v něm píše, je naše. Ještě aby tak psala o nás.“
Z toho hlasu jde zloba, stejně jako jde zloba z hlasu
uštěpačné kovářky, s níž se v knize občas dostane do
křížku spravedlivý Kája Mařík.

Děláme to všechny a všichni, kdo tvoříme literaturu.
Píšeme o tom, co vidíme, slyšíme, zažijeme. Promítáme se
do našich postav. Promítáme do nich vás, které potkáváme.
Nezlobte se na nás. Jinak to neumíme.

Mrzí mě, že na faře není Mariina pamětní deska.
Objevím ji jinde – na budově městského úřadu, kde dřív
bývala škola, ve které pracoval Mariin otec coby pan řídící
a kde rodina Černých dlouho bydlela. Odhalili ji tu v roce
2014. Nevraživost a posměch, které autorka musela za
svého života ustát (protože byla rozvedená a protože
psala), vymřely.

Pamětní desky jsou jako odpustky: za života jsme vás
nemuseli, ale teď jsme na vás hrdí. Zase si vzpomenu
na Boženu Němcovou, kterou v Domažlicích za jejího
krátkého pobytu nemohli vystát, a pak na dům, pod
nímž jí spílali, umístili pamětní desku a pojmenovali po
spisovatelce ulici i místní knihovnu. Také v Mníšku pod
Brdy dnes najdete ulici Káji Maříka nebo si můžete dát
pivo a oběd ve stejnojmenné restauraci.

Kdy přichází tenhle zlom? Kdy lidi odpustí a řeknou si:
Budiž, budeme ty dříve nenáviděné umělkyně a umělec
oslavovat a pyšnit se jimi?

K faře chodí poslední dobou pošťák pravidelně. Přináší dopisy z Brna. Nakladateli píšou nadšené děti, že se s Kájou skamarádily a chtějí o něm číst další příběhy. Poštákoví je to podezřelé. Ctí sice listovní tajemství, ale je zvědavý.

„A kdo vám to pořád píše z toho Brna?“ zeptá se Marie, kterou zastihl, jak pleje cibuli na farní zahrádce a utírá si ušpiněné prsty do zástěry.

„Ale to jsou jen takové věci,“ odpoví Marie neurčitě.

Pošťák se mračí, je zvyklý, že si s ním lidi povídají, ale tahle ženská je mlčenlivá a jen občas mu dá něco od cesty. „Koukám, že zelenině se letos daří,“ koukne přes Mariino rameno do dvora.

„Jakž takž.“ Marie si od něj vezme hromádku dopisů a strčí je do velké kapsy u zástěry.

Čte je pak navečer doma a nechá je na stole pro velebného pána – už dávno si doma tykají, ale na veřejnosti je to pro ni pořád pan farář nebo velebný pán. On jediný z celého města se raduje s ní. Všichni tuší, že stopy Káji Maříka míří sem, že Lážov je Mníšek a že tajemný F. Háj je Marie Wagnerová, rozvedená farská hospodyně.

Takový skandál.

*Ctěný a vážený pane Háji,
přečetl jsem už všechny díly Káji Maříka. Děkuju vám za
ně tisíckrát. Píšete další? Rád bych je četl a moji kamará-
di ze školy také. Těšíme se, co Kája se Zdeňkou zase zažijí.
Rádi bychom je navštívili. Kde najdeme Kájovu hájovnu?
A máte recept na rozpíčky, které peče Kájova maminka? Naše*

*maminka nám je zatím nechce upéct, protože neví, jak na ně,
a já bych je rád ochutnal.*

*S uctivým pozdravem
Tomášek*

Marie má takových dopisů nespočet. Odepisuje skoro na všechny. Ukládá je pak do krabice, a když jsou krabice plné, převazuje je provázekem a schovává na dno skříň, pod lemy svých tmavých sukní. Tomáškoví odepíše a přidá i recept na rozpíčky – tak, jak je peče velebnému pánovi.

„Ještě pracuješ, Marie?“ zeptá se farář.

„Odepíšu na poslední dopis a jdu spát. Dobrou noc, Františku.“

~~~~~

Rozkládám si na svém pracovním stole kopie Mariiny korespondence, kterou uchovávají v Literárním archivu Památníku národního písemnictví. „Fragment její literární pozůstalosti byl získán darem v roce 1975 a je uložen v jednom archivním kartonu,“ píše se v Soupisu osobního fondu Felixe Háje.

Tak málo věcí, povzdechnu si. Je tu jeden list rukopisu, pár dopisů, korespondenční lístek pro nakladatele, ve kterém mu posílá větu do knihy.

Ta věta zní:

Pojď, Zdeňo, u průseku čeká na nás kamarád!

Konec.

Konec. Tečka. Víím, jaké to je udělat tečku za knihou. Je to úleva i únava. Je to radost i smutek.

Pročítám několikastránkový Mariin dopis, který napsala svému otci. Cítím z něj proměnu: z nejisté, rozvedené hospodyně, která ve chvílích volna psala příběh na zbytky papíru, se stala autorka, která ví, že stvořila dobré dílo a že je o něj zájem. Autorky a autoři potřebují ve své nejistotě povzbuzení – od svých čtenářů, od svých nakladatelů, od svých blízkých.

Marie má dopisy od dětí, má podporu rodiny, má faráře Františka Rause. Bez něj by pravděpodobně Kája Mařík zůstal v šuplíku a desítky tisíc dětí napříč generacemi by přišly o knižního kamaráda.

Je mi úzko, když si představím, kolik dobrých rukopisů skončilo v šuplíkách kuchyňských stolů, protože ženy neměly nikoho, kdo by je povzbudil, protože se styděly za své psaní nebo protože od svých závistivých blízkých slyšely, že je to „slátanina“.

Odvahu.

Marie odvahu našla, a tak píše svému otci: „Psali mi z nakladatelství Osvětový odbor druž. dobrov. Českoslov. zahrani. vojska. Praha II. Na Florenci, jestli bych jim nemohla zadat novou knížku o Kájovi, že velice si váží mojí práce, která je čtenáři zrovna hltána, a že mi děkují za ty tisíce krásných vět adresovaných naší mládeži, která jich má tolik zapotřebí, že mají spoustu, nadbytek různých rukopisů, ale nic z toho, že nemůže se přirovnat ku knihám mým.“

Čirá spisovatelská radost. Povzbuzení do další práce. A obavy, zda ustojí očekávání, které s úspěchem neodmyslitelně přichází.

Marie opět najde odvahu. Chce psát.

„Jsi známá,“ řekne František při snídani.

U kuchyňského stolu pijí bílou kávu a ukusují chleba s máslem. Jako každé ráno. Zvykli si na sebe, zvykli si na svou rutinu.

„Já ne, to F. Háj,“ usměje se Marie. „Tady,“ vyhlédne z okna na náměstí, „jsem hospodyně Marie Wagnerová.“

„Chtějí tě na besedování,“ připomene jí František. „Zase přišla pozvánka.“

„Ty víš, že nikam nepojedu. Mé místo je tady.“ Úkosem se zadívá k plotně. Dneska bude péct rozpíčky. Uculuje se tomu. Ráda by je dala ochutnat všem svým dětským čtenářům, ale to by si musela otevřít velkopekárnu.

„A co ta divadelní hra?“

„Pracuju na ní. Bude. S konečnou platností potvrdí, že já jsem F. Háj,“ řekne Marie a sklízí ze stolu.

Zvědavost na divadelní hru té bláznivé farské hospodyně přivede do sálu plno lidí. Na opozdilce nezbydou židle,

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy Ženy slova.

Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.